

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 13 februari 1930 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse.

Genom en den 9 januari 1930 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 7, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående ändring i lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 2) om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse.

Härigenom förordnas, dels att 1 § lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, skall erhålla nedan angivna ändrade lydelse, dels ock att 4 § samma lag skall utgå.

1 §.

I fråga om aktiebolag, som hava till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt eller att driva pantlånerörelse, men i vilkas verksamhet bankrörelse icke ingår, skola de angående aktiebolag enligt lag i allmänhet gällande stadganden lända till efterrättelse, såvitt de ej strida mot vad här nedan förordnas.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för förslaget, får utskottet i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan hänvisa till de vid propositionen fogade protokollen.

Nu gällande lag. Lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, innehåller endast fyra paragrafer, vilka hava följande lydelse:

1 §. I fråga om aktiebolag, som uteslutande hava till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse, skola de angående aktiebolag enligt lag i allmänhet gällande stadganden lända till efterrättelse, såvitt de ej strida mot vad här nedan förordnas.

2 §. Å bolagsordning för aktiebolag, som i denna lag avses, skall sökas Konungens stadfästelse. Konungen prövar bolagsordningens överensstämmelse med denna lag samt lag och författningar i övrigt, så ock huruvida därutöver med avseende på vidden och beskaffenheten av bolagets rörelse särskilda bestämmelser må erfordras. Å ändring i bolagsordning för sådant bolag skall Konungens stadfästelse ock sökas.

3 §. Finner Konungen skäl att meddela den sökta stadfästelsen, skall registrering ske efter ty i lagen om aktiebolag är stadgat. Ansökning om bolagets registrering må av registreringsmyndigheten ej upptagas, där ej Konungens beslut om meddelad stadfästelse å bolagsordningen ingives; ej heller må ändring i bolagsordningen registreras, med mindre den styrkes vara av Konungen stadfäst.

4 §. Ej må aktiebolag, som i denna lag avses, driva inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmäneligen begagnas.

Lagens huvudsakliga innebörd är den, att registrering av sådana aktiebolag, som idka lånerörelse av angiven art, samt registrering av ändringar i sådana bolags bolagsordningar skall föregås icke blott av den prövning av bolagsordningens rent formella laglighet, som patent- och registreringsverket för alla aktiebolag verkställer, utan dessutom av en mera diskretionär prövning av Kungl. Maj:ts, huruvida med hänsyn till bolagets rörelse stadfästelse av bolagsordningen, med eller utan särskilda bestämmelser, bör meddelas. Aktiebolag av detta slag äro med andra ord underkastade s. k. sanktionstvång.

Förevarande proposition avser att i två skilda avseenden utvidga kretsen av de aktiebolag, som omfattas av lagen. För ett rätt förstående av, huru behovet av en sådan lagstiftning uppstått, torde en redogörelse för bestämmelsernas tillkomst böra här lämnas.

I lagen den 19 november 1886 angående bankaktiebolag, vilken lag bland annat föreskrev skyldighet för dem, som ville ingå aktiebolag i ändamål att driva bankrörelse, att begära Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagets ordning, stadgades i 43 §, att vad i lagen blivit stadgat ej skulle äga tillämpning på aktiebolag, som uteslutande hade till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse. Ehuru någon särskild lag för sådana aktiebolag då icke fanns, innebar icke nämnda undantagsbestämmelse, att dessa aktiebolag voro befriade från sanktionstvång. För aktiebolag i allmänhet gällde nämligen då kungl. förordningen den 6 oktober 1848, vilken innehöll bestämmelser om sanktionstvång av ungefär samma innehåll som de här ovan återgivna i 2 och 3 §§ i 1911 års lag. Sanktionstvång fanns med andra ord 1886 för alla aktiebolag. Läget blev emellertid härutinnan ett annat efter ikraftträdandet av lagen den 28 juni 1895 om aktiebolag, varigenom man borttog sanktionstvånget för aktiebolag i allmänhet och således jämväl för de i 43 § i lagen om bankaktiebolag omförmälda aktiebolagen. Detta förhållande blev dock rådande endast kort tid. Redan den 27 maj 1898 utfärdades en lag, innefattande särskilda bestämmelser för aktiebolag, som driva lånerörelse. Enligt 1 § i denna lag skulle å bolagsordning för aktiebolag, som hade till ändamål att driva lånerörelse, men å vilket lagen angående bankaktiebolag den 19 november 1886 icke ägde tillämpning, Konungens stadfästelse sökas. De närmare bestämmelserna angå-

Historik.

ende denna stadfästelse hämtades från den sedan 1895 upphävda kungl. förordningen den 6 oktober 1848 angående aktiebolag. I den proposition, som föregick antagandet av 1898 års lag, uttalade chefen för finansdepartementet, att han funnit förhållandet att aktiebolag, som idkade fastighetsbelåning eller pantlånerörelse, icke skulle vara skyldiga att söka stadfästelse å sina bolagsordningar eller företagna ändringar däri betänkligt, i synnerhet vad beträffade det förra slaget bolag. Departementschefen anförde härutinnan:

Även dessa fastighetskreditbolag dreve penninghandel om än icke under vanliga bankmässiga former. Till utlämnande av lån beredde de sig medel genom att till allmänheten avyttra sina obligationer, för vilka skulle under vissa i bolagsordningen angivna former såsom pant förvaras inteckningar av viss, noga bestämd beskaffenhet. Det syntes icke gärna kunna förnekas, att allvarsamma vådor kunde uppstå för den allmänhet, som trädde i förbindelse med dessa inrättningar, om de på egen hand finge fastställa regler för denna ganska invecklade lånerörelse eller ändra de bestämmelser, som i de av Kungl. Maj:t fastställda bolagsordningar redan vore härutinnan meddelade. Dessa inrättningar borde därför lika väl som de egentliga bankerna fortfarande underställa sina bolagsordningar Kungl. Maj:ts prövning. Ävenledes syntes det ur det allmännas synpunkt lämpligt, att pantlåneaktiebolags ordning underställdes Kungl. Maj:ts prövning, helst det visat sig, att dylika inrättningar plägade förskaffa sig rörelsekapital genom att inlåna medel från allmänheten på depositionsräkning och sålunda dreve en rörelse, som stöde de egentliga bankernas ganska nära. Skulle på grund av särskilda förhållanden vissa andra aktiebolag för drivande av lånerörelse vara undantagna från tillämpning av 1886 års banklag, vore Kungl. Maj:ts prövning av bolagsordning och av ändring däri än mera nödvändig i fråga om sådana bolag. Det vore därför av behovet påkallat, att det genom särskild lag förklarades, att Kungl. Maj:ts stadfästelse erfordrades å bolagsordning för aktiebolag, som hade till ändamål att driva lånerörelse, men varå lagen om bankaktiebolag icke vore tillämplig.

Det är således att märka, att 1898 års lag, enligt vad såväl ordalagen som departementschefens uttalande giva vid handen, omfattade icke blott aktiebolag, som idkade fastighetsbelåning eller pantlånerörelse, utan alla aktiebolag, vilka hade till ändamål att driva lånerörelse men av någon anledning icke föllo under lagen om bankaktiebolag. Efter ikraftträdandet av 1898 års lag fanns med andra ord för alla aktiebolag, som idkade lånerörelse, stadgat sanktionstvång, antingen enligt lagen om bankaktiebolag eller enligt 1898 års lag. Någon ändring härutinnan ägde icke rum förrän genom 1911 års lagstiftning. Den nya lagen angående bankaktiebolag den 18 september 1903 upptog i 88 § bestämmelsen, att angående aktiebolag, som uteslutande hade till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse, vore särskilt stadgat. 1898 års lag undergick i samband med denna lagstiftning endast en redaktionell ändring. Den ännu gällande lagen om aktiebolag den 12 augusti 1910 medförde ej heller någon ändring i nu ifrågavarande förhållanden.

1911 års lagstiftning. Den 22 juni 1911 utfärdades dels lag om bankrörelse dels ock lag om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse.

1 § i lagen om bankrörelse har för närvarande, sedan lagrummet efter lagens tillkomst undergått vissa ändringar, som nu ej äro i fråga, följande lydelse:

Förutom Sveriges riksbank må allenast bankaktiebolag och solidariskt bankbolag här i riket bedriva bankrörelse.

Med bankrörelse förstås i denna lag sådan verksamhet, i vilken ingår inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänligen begagnas.

Angående emissionsbank, postsparbanken, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit och järnkontoret, så ock angående aktiebolag, som uteslutande har till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse, är särskilt stadgat.

I 250 § i samma lag meddelas en straffbestämmelse för dem, som här i riket driva bankrörelse utan att vara berättigade därtill.

Innehållet av lagen om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, har återgivits här ovan.

Av förarbetena till 1911 års lagstiftning torde framgå, att man icke avsett att genom sistnämnda lag i något avseende göra inskränkning i kretsen av de aktiebolag, som förut varit underkastade enahanda bestämmelser i 1898 års lag. Med den formulering, som lagen 1911 erhöll, fick densamma emellertid i två skilda avseenden mindre tillämpningsområde än den förut gällande lagen. För det första medförde användandet av ordet »uteslutande» i 1 § i 1911 års lag den konsekvensen, att under lagen icke kunde anses falla aktiebolag, vilka hade till ändamål att idka, utom fastighetsbelåning eller pantlånerörelse, jämväl annan verksamhet av något slag. Användandet i 1911 års lag av uttrycket »aktiebolag, som uteslutande hava till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse» i stället för — såsom det i 1 § i 1898 års lag efter 1903 års redaktionella ändring uttryckts — »aktiebolag, som har till ändamål att driva lånerörelse men å vilket den för bankaktiebolag gällande lagstiftning icke äger tillämpning», medförde vidare, att man från 1911 års lags tillämpningsområde uteslöt aktiebolag, som hade till ändamål att driva annan lånerörelse än fastighetsbelåning eller pantlånerörelse men icke föllo under banklagen. För de sålunda uteslutna aktiebolagen har alltså efter 1911 icke funnits sanktionstvång.

Propositionen avser sådan ändring i 1911 års lag om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, att den förstnämnda av de båda inskränkingar, som lagen i förhållande till äldre rätt innebär, d. v. s. den inskränkning, som följt av användandet av ordet »uteslutande», helt borttages samt att den sistnämnda av dessa båda inskränkingar såtillvida borttages, att man under lagens tillämpningsområde lägger jämväl aktiebolag, som hava till ändamål att idka belåning av tomträtt men i vilkas verksamhet bankrörelse icke ingår. Dessa ändringar föreslås införda på det sätt att lagens 1 § erhåller den ändrade lydelse som i början av detta utlåtande återgives.

Propositionen.

På grund av det sätt, varpå lagens tillämpningsområde sålunda skulle uttryckligen begränsas i förhållande till banklagens, föreslås vidare i propositionen, att 4 § i förstberörda lag skall utgå.

Propositionen har, på sätt i densamma närmare angives, föranletts av framställningar från aktiebolaget Stockholms tomrättskassa om vissa ändringar i bolagets bolagsordning. Detta bolag, som har till ändamål att mot säkerhet av inteckningar i tomträtter utlåna penningar för att befrämja uppförandet av bo-

städer på Stockholms stad tillhörig mark, fick på sin tid, medan 1898 års lag ännu var gällande, Kungl. Maj:ts fastställelse å sin bolagsordning men skulle enligt det ovan sagda efter 1911 icke längre falla under ifrågavarande speciallagstiftning. Bolaget har emellertid härutinnan själv hos Kungl. Maj:t påkallat lagändring. I avgivna utlåtanden har patent- och registreringsverket påpekat de ovan omförmälda följderna av 1911 års lagstiftning.

Vid remissen till lagrådet hade förevarande lagförslag samma lydelse som enligt propositionen. I lagrådet lämnade tre ledamöter förslaget utan anmärkning, medan en ledamot, justierådet Stenberg, anförde:

»När genom lagen den 27 maj 1898 meddelades föreskrift om skyldighet för vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, att söka Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagsordningen, fick denna bestämmelse avseende å alla aktiebolag, som hade till ändamål att driva sådan rörelse men å vilka den för bankaktiebolag gällande lagstiftningen icke ägde tillämpning. Enär bankaktiebolagen redan voro underkastade skyldighet i nämnda hänseende, kommo alltså samtliga aktiebolag med ändamål att driva lånerörelse under sanktionstvång. Då sedermera 1898 års lag ersattes med lagen den 22 juni 1911, förelåg säkerligen, såsom föredragande departementschefen till remissprotokollet anført, icke någon avsikt att inskränka kretsen av de aktiebolag, som skulle falla under ifrågavarande lagstiftning. Den nya lagen erhöi emellertid sådan avfattning, att den ansetts icke vara tillämplig å andra aktiebolag än sådana, som uteslutande hava till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse. Utom dessa aktiebolag skulle enligt det föreliggande förslaget under lagen uttryckligen hänföras vissa aktiebolag, vilkas utelämnande i förekomna fall befunnits mindre tillfredsställande. Det kan emellertid ifrågasättas, om ej skäl vore att nu helt fylla den lucka, som uppkommit till följd av det sätt, varå 1911 års lag formulerats, och sålunda giva lagen klar tillämplighet å samma bolag, för vilka lagen av 1898 gällde. Härigenom skulle undvikas ny lagändring, därest det framdeles skulle anses särskilt påkallat att få ytterligare någon speciell art av aktiebolag med uppgift att driva lånerörelse underkastad skyldighet att söka sanktion. Att det beträffande något slag av sådana bolag skulle förefinnas anledning att icke stadga sanktionstvång, har ej blivit påvisat.

I övrigt finner jag förslaget ej föranleda någon erinran.»

Utskottet.

Att uti ifrågavarande lag en ändring påkallas i den riktning, som propositionen innebär, förefaller utskottet uppenbart. Tvekan synes endast kunna råda därom, huruvida man icke bort ytterligare utvidga lagens tillämpningsområde. Närmast till hands ligger måhända att härvidlag tänka sig en återgång till den före 1911 gällande rätten, i enlighet med vad justitierådet Stenberg i lagrådet ifrågasatt. Skälen till att så icke skett hava icke upptagits i propositionen, och i ärendets nuvarande läge saknar utskottet anledning att närmare ingå på denna fråga. Möjligen kan dock förtjäna framhållas, att den omständigheten, att gränserna för ifrågavarande lagstiftnings tillämpningsområde, måhända oavsiktligt, dragits snävare genom 1911 års lag än genom 1898 års lag, icke i och för sig kan utgöra tillräckligt skäl för att nu utvidga tillämpningsområdet, detta i synnerhet som chefens för finansdepartementet ovan återgivna yttrande vid sistnämnda lags tillkomst synes giva vid handen, att man då icke egentligen haft andra praktiska fall för ögonen än aktiebolag, som drevo fastighetsbelåning eller pantlånerörelse. Innan man genomför en ut-

vidgning av tillämpningsområdet för denna lagstiftning, bör givetvis behov därav visas hava framträtt. Veterligen har så ej skett i andra avseenden än med propositionen åsyftas. För att bedöma, vilka verksamhetsgrenar, som skulle träffas, om man nu, sedan 1911 års lag gällt i nära 20 år, helt generellt återginge till tidigare rätt, tarvas en vidlyftig utredning, som nu icke stått utskottet till buds.

På grund av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,
att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 13 februari 1930.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, greve *Spens*, *Larson* i Lerdala, *Schlyter*, *Svenson* i Eskhult*, *Norling**, *Öhman* och *Pålsson**;

från andra kammaren: herrar *Björkman*, *Lindqvist* i Halmstad, *Nilsson* i Antnäs, *Olsson* i Ramsta, *Hedlund* i Östersund*, *Johansson* i Brånalt, *Christenson* och *Sjögren*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.